

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ

FEATURES OF STATE REGISTRATION OF MARRIAGES

Копча Н.В.,
студентка III курсу
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Булеца С.Б.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

З'ясовано сутність та підстави державної реєстрації шлюбу. Розглянуто форми та умови державної реєстрації шлюбу, а також особливості нормативно-правового регулювання цієї процедури. Визначено проблемні аспекти проведення державної реєстрації шлюбу.

Ключові слова: шлюб, держава, право, обов'язок, дитина, правовідносини, сім'я, закон.

Выяснены сущность и основания государственной регистрации брака. Рассмотрены формы и условия государственной регистрации брака, а также особенности нормативно-правового регулирования этой процедуры. Определены проблемные аспекты проведения государственной регистрации брака.

Ключевые слова: брак, государство, право, обязанность, ребенок, правоотношения, семья, закон.

The essence and reasons of state registration of marriage. Consider the form and conditions of public marriage, and especially the legal regulation of the procedure. The identified aspects concerning the state registration of marriage.

Key words: marriage, state, law, duty, baby, relationship, family, law.

Постановка проблеми. Шлюб – це соціально-правове явище, яке має різноманітні аспекти свого прояву і може розглядатися з різних позицій. Шлюбні правовідносини відповідають усім загальним ознакам правовідносин. Вони виникають, розвиваються та припиняються за правилами розвитку правовідносин. Для виникнення шлюбних правовідносин необхідна низка юридичних фактів, які у своїй сукупності входять до відповідного юридичного складу, що породжує виникнення шлюбу. Згідно із законодавством до таких юридичних фактів належить подача до державного органу реєстрації актів цивільного стану заяви про реєстрацію шлюбу; повідомлення нареченими один одного про стан свого здоров'я; прилюдне висловлення згоди на шлюб у процесі його реєстрації; державна реєстрація шлюбу. Усі вищевказані юридичні факти є обов'язковими і лише у своїй сукупності, як єдиний юридичний склад, створюють підстави виникнення шлюбних правовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові особливості державної реєстрації шлюбу проаналізовано та досліджено у працях З.В. Ромовської [2], О.Ю. Бикової [3; 6; 8], О.І. Сафончика [4], В.А. Яковлева [5], А.Ю. Кидалової [7] та інших вчених. Є багато науковців, які висловлюють свої погляди стосовно питання державної реєстрації шлюбу. На думку О.Ю. Бикової [3, с. 4], юридичний шлюб – це союз чоловіка і жінки з метою співжиття, заснований на взаємній згоді та укладений у встановленій формі. О.І. Сафончик [4, с. 67] відзначав, що шлюб – це союз чоловіка і жінки з метою створення сім'ї. При цьому шлюб розглядався як союз, спрямований на продовження людського роду, тобто на народження і виховання дітей, а не як договір чи угода. А.Ю. Кидалова [7, с. 12] підкреслила, що шлюб – юридично визнана і заснована на любові духовна й фізична спільність чоловіка та жінки, яка забезпечує народження і виховання дітей.

Проблемним аспектом цього дослідження є вивчення та аналіз підстав та умов державної реєстрації шлюбу; обґрунтування форм та видів державної реєстрації шлюбу, а також дослідження наявних проблемних аспектів цього питання.

Метою статті є дослідження сутності та специфіки державної реєстрації шлюбу.

Виклад основного матеріалу. Питання укладення шлюбу врегульовано Сімейним кодексом України (далі – СК України) від 10 січня 2002 р. Статтею 21 СК України передбачено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану [1, с. 18]. Зазначимо, що основними принципами шлюбу в СК України є:

– шлюбний вік для жінки та чоловіка – вісімнадцять років;

– добровільність шлюбу – шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка, примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається;

– одношлюбність – жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі [2, с. 10].

О.Ю. Бикова у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що процедура державної реєстрації та укладення шлюбу передбачає такі дії:

1. Звернення до органу реєстрації цивільного стану та заява про реєстрацію шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану за їхнім вибором. Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, вважаються нареченими. Така заява подається особисто, через поважні причини заяву про реєстрацію шлюбу, нотаріально засвідчену, можуть подати представники. Основною умовою у цьому разі є нотаріально посвідчена довіреність на представництво в органах РАЦС. Заява дійсна протягом трьох місяців, якщо реєстрація не відбулася у цей встановлений термін, то вона втрачає чинність.

2. Ознайомлення наречених з їхніми правами та обов'язками. З моменту подачі заяви про реєстрацію шлюбу та орган РАЦС покладається обов'язок роз'яснити права та обов'язки наречених.

3. Час та місце укладення шлюбу. Загальним строком реєстрації шлюбу є один місяць від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу. Реєстрація шлюбу повинна здійснюватися з обов'язковою присутністю наречених, реєстрація через представників не допускається. Наречені мають право обрати прізвище одного з них як спільне прізвище подружжя або надалі іменуватися дошлюбними прізвищами. Також мають право створити складне прізвище.

вище шляхом приєднання до свого прізвища прізвища нареченого, нареченої [3, с. 8].

Як випливає з аналізу ч. 4 ст. 3 СК України, проживання чоловіка та жінки у «фактичних шлюбних відносинах» не створює сімейного союзу, не породжує у них взаємних прав та обов'язків подружжя, членів сім'ї. Спільне проживання чоловіка та жінки без шлюбу може бути прирівняне до сімейних відносин лише судом. Однак і в цьому разі виникнення між цими особами взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю, не відбувається. У разі встановлення судом факту існування між чоловіком та жінкою відносин, які мають ознаки шлюбних, немає підстав стверджувати, що можливо переглядати законність та ставити під сумнів правомочність укладення однією з цих осіб без погодження з іншою цивільних договорів. Суд може визнати їхні права на майно, набуте під час існування таких відносин, вирішити питання щодо розподілу цього майна із застосуванням аналогії закону, розподіливши його на підставі норм глави 8 СК України [4, с. 67].

В.А. Яковлев зазначає, що реєстрація шлюбу знаходиться у винятковій компетенції органів реєстрації актів цивільного стану. Будь-який інший державний орган, громадська організація, юридична чи фізична особа не має права здійснювати реєстрацію шлюбу, видавати будь-які документи на підтвердження реєстрації шлюбу. Підставою для реєстрації шлюбу є спільна заява чоловіка та жінки. Чинне законодавство закріплює необхідність вчинення такого повідомлення у формі письмової заяви, яка подається до будь-якого державного органу реєстрації актів цивільного стану за їхнім вибором. Така спільна заява є нічим іншим, як повідомленням компетентного державного органу про намір зареєструвати шлюб, тобто про спільне стійке переконання вчинити узгоджені дії, спрямовані на реєстрацію шлюбу, на виникнення взаємних прав та обов'язків подружжя, набуття нового статусу. З моменту отримання такого повідомлення орган реєстрації актів цивільного стану проводить перевірку інформації, заявленої нареченими щодо відсутності обставин, які перешкоджають реєстрації шлюбу, та розпочинає підготовку до проведення реєстрації шлюбу у строк, враховуючи побажання наречених про місце та урочистість процедури [5, с. 91].

Ст. 28 СК України дає підстави стверджувати про те, що чоловік та жінка повинні діяти спільно, тобто вчинити узгоджені дії, які доводять наявність у обох стійкого внутрішнього переконання зареєструвати шлюб. Про спільність дій осіб щодо подання заяви йдеться і в тому разі, коли один або обоє наречених через певні поважні обставини діють через представника. Закріплюючи право чоловіка або жінки подати заяву через представника у разі наявності особливих обставин, законодавець не формулює чітко цю норму. Проте аналіз норми ст. 28 СК України не дає можливості зрозуміти, чи має таке повідомлення бути здійснене у формі єдиного документу, чи може бути два окремі документи, які підтверджують існування спільності намірів. Вбачається, що таких заяв може бути дві, оскільки обоє (чоловік та жінка) можуть знаходитись в особливих умовах або знаходитись на значній відстані один від одного. Тому спільність намірів зареєструвати шлюб визначається висловленням у письмовій формі внутрішнього стійкого психологічного переконання, вчиненням спільних дій, спрямованих на реєстрацію шлюбу. О.Ю. Бикова пропонує удосконалити норму, закріплену в ч. 3 ст. 28 СК, виклавши її в такій редакції: «Якщо жінка і (або) чоловік не можуть через поважні причини особисто подати заяву про реєстрацію шлюбу до державного органу реєстрації актів цивільного стану, таку заяву, нотаріально засвідчену, можуть подати їхні представники. У разі неможливості подання спільної заяви представники можуть подати два окремі нотаріально завірени документи, по одному від

кожного з них, в яких закріплено волевиявлення довірителів зареєструвати шлюб. Повноваження представника мають бути нотаріально засвідчені». Така редакція дасть змогу врахувати і розвиток технічних можливостей та поширення інформаційних технологій серед населення, процедура подачі заяви може змінитися [6, с. 338].

Отже, згідно зі ст. 24 СК України шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка та жінки; подача заяви про реєстрацію шлюбу не створює обов'язку для наречених зареєструвати шлюб, оскільки подача заяви про реєстрацію шлюбу є лише регламентованим порядком повідомлення компетентного органу про намір зареєструвати шлюб і не створює обов'язку зареєструвати його. На думку А.Ю. Кидалової, встановлюючи негативні наслідки для особи, яка відмовилася від реєстрації шлюбу, законодавець лише створює умови для виникнення фіктивних шлюбів, зареєстрованих не з метою створення сім'ї, а з метою уникнення негативних матеріальних наслідків (відшкодування витрат, понесених іншою стороною). Особа, яка зареєструє шлюб, може розірвати його у цей самий день, подати заяву про його розірвання [7, с. 12]. До такої особи неможливо застосувати положення ст. 31 СК України, оскільки шлюб був зареєстрований, хоча і без наміру створити сім'ю. Більше того, у разі визнання такого шлюбу недійсним особа не буде зобов'язана відшкодувати затрати, понесені іншою стороною, із приготування до весілля та реєстрації шлюбу, оскільки ст. ст. 45 та 46 СК України не передбачено такого наслідку, як відшкодування витрат, понесених іншою стороною, із приготування до реєстрації шлюбу та весілля.

Законодавством України передбачена реєстрація шлюбу за один день. Проте наречені повинні бути обізнаними про стан здоров'я один одного. Необхідно також зазначити, що прискорена реєстрація шлюбу коштує від двох до шести тисяч гривень.

Цікавим є питання укладення шлюбу із засудженою особою. О.Ю. Бикова зазначає, що реєстрація шлюбу із засудженими, які відбувають покарання у виправних установах, проводиться відділом РАЦСу за місцем знаходження таких установ на загальних підставах, передбачених чинним законодавством України, з дозволу відповідного управління юстиції [8, с. 104]. Особа, яка бажає зареєструвати шлюб із засудженим, заповнює заяву про шлюб за встановленою формою і надає її відділу реєстрації актів цивільного стану. Якщо питання про реєстрацію шлюбу ініціює засуджений, то адміністрація виправної установи забезпечує його бланком заяви про шлюб за встановленою формою. Реєстрація шлюбу із засудженим проводиться у присутності осіб, які одружуються, у приміщенні, визначеному виправною установою. Реєстрація шлюбу з особами, щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою, здійснюється відділом РАЦСу у слідчих ізоляторах (тюрмах) тільки з письмового дозволу органу, у провадженні якого перебуває справа обвинувачуваного.

Висновки. Питання державної реєстрації шлюбно-сімейних відносин у процесі розвитку і становлення нашої держави в економічному, соціально-культурному та морально-етичному плані є цікавими та доцільними, оскільки останні є основою становлення і розвитку суспільства в цілому. Варто підкреслити, що поняття «шлюб» та «волевиявлення чоловіком та жінкою своєї згоди на шлюб» – це різні правові категорії, хоча в літературі нерідко між ними не проводиться чіткої різниці. Тому не можна погодитися з думкою про те, що шлюб як юридичний факт – це тільки волевиявлення чоловіка та жінки щодо виникнення між ними правовідносин. Необхідно зазначити, що коли чоловік та жінка висловлюють свою згоду на шлюб, шлюб як такого ще не існує. Для його існування бракує ще державної реєстрації, яка є останнім юридичним фактом, необхідним для виникнення шлюбних правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
2. Ромовська З.В. Українське сімейне право: Підручник / З.В. Ромовська. – К. : Наукова думка, 2013. – 231 с.
3. Бикова О.Ю. Укладення та розірвання шлюбу. Автореф. дис. к.ю.н., спец. 12.00.03 / О.Ю. Бикова. – К., 2005. – 19 с.
4. Сафончик О.І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні. Монографія / О.І. Сафончик. – К. : Істина, 2015. – 439 с.
5. Яковлев В.А. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / В.А. Яковлев. – К. : Наукова думка, 2013. – 393 с.
6. Бикова О.Ю. Деякі особливості розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану // Держава і право: Зб. наук. праць. – К. : ІДП НАНУ, 2003. – Вип. 23. – С. 338–343.
7. Кидалова А.Ю. Особливості правового регулювання укладення шлюбу / А.Ю. Кидалова // Право України. – 2014. – № 7. – С. 12–15.
8. Бикова О.Ю. Умови, які перешкоджають укладенню шлюбу / О.Ю. Бикова // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Науковий часопис. – Хмельницький, 2010. – № 3–4 (7–8). – С. 104–110.

УДК 347.73:35.073.526(477)

ЩОДО ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ

CONCEPT OF STATE AUDIT

Крестьянникова О.О.,

*доцент кафедри теорії та історії держави і права та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Статтю присвячено дослідженню теоретично-методологічних підходів щодо окремих питань класифікації державного фінансового контролю. На підставі розмежування форм, видів та методів фінансового контролю доведено, що за своєю правовою природою державний аудит є саме самостійною формою державного фінансового контролю. В узагальненому вигляді форма контролю у статті розглядається як зовнішній вираз здійснюваних дій, що дає змогу з правової точки зору визначити дозволені межі контрольних повноважень, які спрямовані на виконання функцій державного фінансового контролю.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, державний аудит, форми фінансового контролю.

В статье на основании анализа теоретико-методологических подходов оснований классификации финансового контроля разграничиваются такие понятия, как «форма контроля», «вид контроля», «метод контроля». Определено, что понятием вида целесообразно обозначать отдельные направления финансового контроля, которые позволяют определить специфику деятельности контролируемых субъектов. Формы же финансового контроля позволяют с правовой точки зрения очертить дозволенные границы контрольных действий, которые направлены на выполнение функций финансового контроля.

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, государственный аудит, формы финансового контроля.

In article on the basis of the analysis of theoretical and methodological approaches of the bases of the classification of financial control are differentiated such thing as a "form control", "control", "control method". It is determined that the concept of species appropriate to define separate areas of financial control, which allow you to define the specifics of the control subjects. The forms of financial control permit from the legal point of view to outline the permissible boundaries of control actions, which are directed to perform the functions of financial control.

Key words: state financial control, state audit, financial control.

Постановка проблеми. В умовах посилення впливу внутрішніх та зовнішніх викликів у фінансово-економічному середовищі держави зростає значення системи управління державними фінансами як фундаментального складника для розвитку інших сфер реалізації державної політики. У цьому контексті особливої актуальності набуває пошук нових напрямів удосконалення системи державного управління в цілому і його окремих функцій зокрема. Контроль є невід'ємним елементом процесу управління. Результатом проведеної адміністративної, бюджетної та податкової реформ в Україні є зміна завдань управління державними фінансами. Основною метою стає підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, забезпечення суспільства якісними соціальними послугами, досягнення відкритості діяльності органів влади та загалом державного сектора. У таких умовах достатньо гостро постає питання щодо необхідності змін у галузі методології і організації фінансового контролю у сфері державних та місцевих фінансів, переходу від фіскального характеру форм контролю (інспектування, ревізій, перевірок) до консультативного, який спрямовано на максимальне зменшення ризику помилок і порушень у зазначеній сфері. Таке завдання може бути вирішено винятково у межах аудиторської форми контролю.

Стан дослідження. У фінансовому праві дослідженню безпосередньо державного фінансового аудиту приділено недостатньо уваги. Це і зрозуміло, враховуючи той факт, що найчастіше розглядувана тема розроблялася па-

ралельно з дослідженням загальних проблем фінансового контролю, особливостями здійснення недержавного аудиту, а низка важливих питань не порушені й дотепер. Однак було б несправедливим підкреслювати повну нерозробленість цього виду правовідносин. Так, серед українських дослідників проблем аудиту варто виділити роботи Л.А. Савченко [1], В.М. Дереконя [2], А.О. Мухатаєва [3], О.В. Манченко [4] та ін.

Метою статті є аналіз теоретико-методологічних підходів до питань класифікації державного фінансового контролю з метою характеристики державного аудиту як однієї із його форм.

Виклад основного матеріалу. Одним із визначальних питань у дослідженні державного аудиту є характеристика його як форми, виду чи методу контролю, що прямо пов'язано з питаннями класифікації. Проблема класифікації державного контролю є далеко не новою [5, с. 23–26; 6, с. 12–22; 7, с. 47–59; 8, с. 61–76; 9, с. 70–91; 10, с. 19–26]. Проте ще й дотепер ми спостерігаємо полеміку стосовно таких понять, як форма, вид чи методи фінансового контролю загалом та його видів зокрема. Так, ще І.А. Белобжецький зазначав, що ці поняття використовуються вченими як взаємозамінні: одні спеціалісти трактують форми контролю як складники методу, а інші навпаки – методи закладають в основу класифікації його форм [7, с. 47]. Критерієм розмежування у цьому разі має бути обраний фахівцями варіант відповіді на визначальне питання: як, на їх думку, співвідносяться з правової позиції категорії